

N:o 19.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag till ändrade bestämmelser angående skolkonsistoriernas sammansättning m. m.

I en till utskottets behandling hänvisad motion, n:o 212, har herr *E. A. Wijkander* hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida icke lämpligen i de allmänna läroverkens stiftsstyrelser, skolkonsistorierna, borde ingå ett par af kommunerna utsedde ledamöter, och i sammanhang med en sådan förändring sättet för lärarnes tillsättande så omändras, att det obligatoriska afläggandet af lärareprof inskränkes, samt att Kongl. Maj:t ville till Riksdagen inkomma med den framställning, som med anledning häraf kan finnas lämplig.»

Till stöd för denna framställning har motionären anfört följande:

»Till Riksdagen har inlemnats en kongl. proposition med förslag till ändrad sammansättning af stiftsstyrelserna. Af uttryck uti det propositionen medföljande statsrådsprotokollet af den 10 februari 1893 och utaf det likaledes vid riksdagen utdelade betänkande, som i maj 1891 afgafs af en komité för utarbetande af förslag till ändringar i kyrkolagen m. m., framgår, att det är Kongl. Maj:ts afsigt att, derest det framlagda lagförslaget vinner stadfästelse, utfärda en särskild förordning angående konsistoriernas befattning med allmänna läroverk och folkskolelärareseminarier. Oaktadt Kongl. Maj:t ej tyckes afse att i förväg inhemta Riksdagens åsikter angående de betänkta anordningarna i detta afseende, synes mig frågan om det tilltänkta sättet för stiftsstyrelsens omvårdnad om läroverken och

för dess ingripande uti skolärendena vara af den stora vigt, att Riksdagen bör i sina hufvuddrag taga den i betraktande, innan den besluter sig för en genomgripande ändring i de nuvarande konsistoriernas sammansättning. Det otillfredsställande i den nuvarande ordningen är allmänt insedt, men deraf är ej en gifven följd, att det nya skall blifva så mycket bättre, så mycket mer som det med afseende på skolärendena och läroverken, hvilka jag med denna motion närmast afser, måste framhållas, att i de flesta stifteten en vigtig del af konsistoriernas ledamöter varit skollärare och haft både erfarenhet om och intresse för skolärendena. Det är därför af vigt för Riksdagen att pröfva de utsigter till förändringar i detta afseende, som kunna visa sig. Å andra sidan är det för regeringen af betydelse, att icke tveksamhet inom någondera af kamrarne med afseende på skolfrågorna skall försvåra antagandet af en ny lag för stiftsstyrelsen.

Sedan gammalt hafva i Sverige konsistorierna tillsammans med biskoparne haft sig uppdragen äfven omvårdnaden och öfvervakandet af de allmänna läroverken. — Under långa tider har detta varit till stor fromma för skolorna. Under en tid, då så godt som all den högre bildningen var samlad hos presterskapet, och då läroverkens mål och arbetssätt i allt väsentligt voro lämpade efter kyrkans behof, kunde svårigen en bättre anordning åstadkommas. Under nuvarande förhållanden, då skolans uppgift blifvit väsentligt förändrad, då läsåmnena till antal och omfattning vuxit och då lärometoderna utbildats vida utöfver hvad förut var fallet, ställas andra och högre kraf på de personer, som skola med framgång leda de allmänna läroverken.

En väsentlig lättnad för stiftsstyrelsen i detta afseende har inträdt genom den centralisering, som sedan femtiotalet införts uti läroverkens ledning genom inrättandet af en läroverksbyrå inom ecklesiastikdepartementet och genom den derifrån utgående inspektionen. Men äfven sedan biskoparnes och konsistoriernas befattning med läroverken sålunda förenklats och till omfånget minskats, har den allmänna meningen ingalunda varit tillfredsstäld med den nuvarande stiftsstyrelsen för de allmänna läroverken.

Jag kan här förbigå de förslag, som uppgjorts till en särskild i hufvudstaden förlagd skolöfverstyrelse, hvilken skulle bland annat öfvertaga läroverksbyråns funktioner och bilda slutstenen i den centralisering af läroverkens verksamhet, som från vissa håll högeligen prisas. Men vare sig att denna öfverstyrelse fortfarande utöfvas inom departementet eller förläggas till en särskild, utanför detsamma stående myndighet, behöfvas lokala myndigheter för att i landets olika delar utöfva den närmaste till-

synen och vården af läroverken. Finland är ett varnande exempel på den risk man löper, om denna lokala inspektion utelemnas ur systemet.

Införes en särskild skolöfverstyrelse, kunde må hända tillräckligt sakkunniga lokala styrelser inrättas uti hvarje särskild stad, der ett lägre eller högre läroverk är förlagdt, och någon stiftsstyrelse i egentlig mening ej behöfvas. Emellertid står det i vida fältet, huruvida och när en dylik skolöfverstyrelse kommer till stånd. — Rent ekonomiska svårigheter jemte andra ställa sig deremot. Så länge åter läroverksbyrån inom departementet utöfvar högsta ledningen, torde vara nödvändigt att med den i Sverige gällande uppfattningen af regeringsdepartementens magtsfer och arbetssätt bibehålla stiftsstyrelserna såsom en vigtig beståndsdel i undervisningsväsendet. För min del hyser jag dessutom stora betänkligheter mot en allt för långt drifven centralisering och anser, att stiftsstyrelserna kunna göra väsentligt gagn, om de äro lämpligt organiserade, äfven om en särskild skolöfverstyrelse komme till stånd.

Enligt 1891 års komitébetänkande skulle vederbörande domkapitel fullgöra hvad enligt gällande författningar om allmänna läroverken och folkskolelärareseminarierna åligger konsistorierna i stiftet, dock *i vissa fall* med ändring i kapitlets sammansättning. Denna ändring skulle bestå deruti, att när konsistorium har att bedöma prof för lärarebefattning vid allmänt läroverk eller att tillsätta sådan befattning eller att bestämma de läroämnen, i hvilka blifvande lärare bör undervisa, skulle i konsistoriet — jemte biskopen såsom ordförande, domprosten eller, der sådan ej finnes, annan af Kongl. Maj:t förordnad kyrkoherde, såsom vice ordförande, och en af Kongl. Maj:t förordnad lekman — i stället för stiftssekreteraren inträda rektor vid stiftsstadens högre allmänna läroverk, och i stället för en af Kongl. Maj:t förordnad presterlig ledamot en af Kongl. Maj:t för fem år i sänder dertill förordnad lektor vid stiftsstadens högre läroverk. *I fråga om tillsättning af läroverkens lärare skulle således konsistoriet bestå af två prester, två skolmän och en af Kongl. Maj:t utan särskildt afseende på skolan förordnad lekman; i behandlingen af öfriga läroverken beträffande frågor skulle ingen skolman ega deltaga.* Jag nekar icke till att jag har svårt att tro, det ett sådant förslag skulle kunna vinna Kongl. Maj:ts godkännande, men någon antydning till andra afsigter från regeringens sida innehåller ej det ofvan omnämnda statsrådsprotokollet. Under alla förhållanden förtjenar det Riksdagens synnerliga uppmärksamhet, att ett sådant förslag kunnat — låt vara i så litet framskjuten form som skett — framläggas till Riksdagens kännedom.

Att den sålunda föreslagna formen för skolkonsistorierna är en afgjord försämring af det bestående och långt ifrån det steg till ett bättre, man med allt skäl väntat sig, torde svårligen af någon kunna på allvar bestridas. Redan skolmännens minskade antal vid skolfrågornas behandling torde ådagalägga detta med allt för stor tydlighet. Men icke nog härmed. Lika tydligt framträder, huru litet man vid förslaget uppgörande fäst afseende vid önskningarna om större samverkan mellan skolorna och föräldrarne till de barn, som undervisas i läroverken. — Någon rätt för kommunen att i skolkonsistorierna insätta representanter vidröres ej ens.

Redan uti ett af de statsrådsprotokoll, som åtföljde Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof till 1848 års riksdag, yttrar d. v. ecklesiastikministern: »En omständighet, som anses hafva i sin mån bidragit dertill, att elementarläroverken icke af allmänheten blifvit omfattade med det intresse och förtroende de verkligen förtjena, är den, att styrelsen af desamma äfven i enskildheterna varit öfverlemnad uteslutande åt statens tjänstemän, och att lärjungarnes föräldrar stått i ringa eller ingen beröring med läroverket. Detta har ock, under nuvarande förhållanden, åtminstone hvad lärdomsskolorna och gymnasierna angår, icke saknat allt skäl, då undervisningen inom dessa läroverk egentligen haft till syftemål att anskaffa ämnen åt embetsverken, och staten naturligtvis kan föreskrifva, huru den vill hafva de män bildade, hvilka skola inträda i dess tjänst. Men i samma mån, som anspråken på kunskaper allt mer och mer sträcka sig öfver till andra samhällets klasser och dessa med rätta vänta att kunna få sina fordringar i denna del uppfyllda äfven inom de allmänna läroverken, kräfva billigheten och undervisningens sanna gagn, att föräldrarne eller sådana personer, som med dem dela intressen, äfven få någon delaktighet i den närmaste ledningen af läroverkets angelägenheter.» Kongl. Maj:t föreslog därför, att konsistorierna skulle skiljas ifrån befattningen med elementarläroverken, och att dessa inom hvarje stift skulle ställas under en särskild eforalstyrelse, med biskopen till ordförande och eforus. Oaktadt snart ett halft sekel är gånget, sedan dessa klart tänkta uttalanden gjordes, stå vi än på samma punkt som då i detta hänseende.

1882 års stora skolkomité föreslog, att de lokalstyrelser, som komitén tänkte sig samtidiga med en central skolöfverstyrelse, skulle bestå af en af Kongl. Maj:t utsedd ordförande, läroverkets rektor, en ledamot, vald af läroverkskollegiet samt två ledamöter, valda af kommunalstyrelsen i läroverksstaden.

Enligt min åsigt ligger stor vikt på detta inrymmande åt allmän-

heten af omedelbart inflytande på skolärendena. Då, såsom jag tager för afgjordt, stiftsstyrelserna ännu ganska länge komma att få taga befattning med läroverken, synes mig därför, att vid deras sammansättning hänsyn bör tagas härtill. Enklast och lämpligast torde detta kunna ske på det sätt, att konsistorierna vid skolärendens behandling bestode af biskopen, en af Kongl. Maj:t förordnad skolrektor, en likaledes af Kongl. Maj:t förordnad annan skolman och tvenne ledamöter, valda för fem år i sänder, en af stiftsstadens kommunalstyrelse och en af länets landsting. Det naturliga är ock, att dessa skolkonsistorier finge sig uppdragna alla de läroverksfrågor, som hittills ålegat de nuvarande konsistorierna. För Stockholms stad gäller som bekant en särskild lagstiftning.

Vid hvarje försök att ordna stiftsstyrelser eller öfver hufvud taget mer eller mindre lokala styrelser för läroverken ligger, med det nuvarande sättet för tillsättningen af lärareplatserna, den svåraste stötestenen uti bedömandet af de härför erforderliga undervisningsprofven. Genom att sammansätta skolkonsistoriet i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad jag ofvan antydt, uppstå visserligen inga större svårigheter än de redan befintliga, men domen öfver det nuvarande tillståndet är så allmän, och klagomålen enligt min åsigt så berättigade, att jag föreställer mig, att regeringen knappast kan undgå att, om den af andra skäl tvingas att göra ändringar i stiftsstyrelserna, äfven taga i öfvervägande, huruvida icke samtidigt ändringar äfven i sättet för läraretillsättningarna och särskildt för lärareprofvens afläggande borde vidtagas. Antydningar härtill finnas ock uti det den kongl. propositionen åtföljande statsrådsprotokollet (sid. 29—30).

Enligt nuvarande lärestadga är det föreskrifvet, att hvarje sökande till en lärareplats skall i allmänhet aflägga särskildt prof för denna plats, oafsedt om han tidigare aflagt aldrig så många lärareprof inför andra konsistorier eller i andra ämnen. Utan att vilja förneka betydelsen i många fall af att den sökande har tillfälle att personligen inför den tillsättande myndigheten få visa sin duglighet, och utan att anse önskvärdt att man fråntager den sökande rättigheten att få göra detta, om han anser det ligga i sitt intresse, anser jag att man mycket väl skulle till fördel för både lärarekandidaterna och läroverken kunna inskränka det *obligatoriska* profvandets. För erhållande af någon enhet vid profvens bedömande torde man dock vara tvungen att i detta fall begränsa den obligatoriska profningen — om jag så får uttrycka mig — till ett fåtal platser. Att förlägga alla profven till ett ställe, t. ex. till hufvudstaden, torde blifva alldeles för betungande för de derstädes förlagda läroverken och möjligen

äfven onödigt kostsam. Jag hade tänkt mig, att i första rummet Stockholm och Göteborg, som båda hafva flera allmänna läroverk, borde begagnas, men att äfven Upsala och Lund erbjöde beaktansvärda fördelar. Inskränktes rätten att aflägga sådana prof, som vore allmängiltiga för hela landet, till exempelvis dessa fyra platser, torde ganska lätt af Kongl. Maj:t kunna utfärdas sådana bestämmelser, att en ganska stor likformighet uti betygen för profven kunde åstadkommas. I förbigående må framhållas lämpligheten att på samma platser äfven hafva profårskurser för lärare anordnade.

Huruvida lämpligt vore att i sammanhang med de nu ifrågasatta ändringarna förvandla skolkonsistoriernas nuvarande rätt att utnämna lärare till skyldighet att uppgöra förslag till besättning af lärareplatserna och att förlägga utnämmandet till Kongl. Maj:t, är en fråga, som jag ej anser mig hafva anledning att nu ingå på.»

Den af Kongl. Maj:t till innevarande Riksdag afgifna propositionen med förslag till lag om stiftsstyrelse afser förnämligast en förändrad sammansättning af domkapitlen. Dessa, som för närvarande i regeln utgöras af biskop, domprost och några professorer vid universiteten eller lektorer vid allmänna läroverken, skulle enligt Kongl. Maj:ts proposition utgöras af biskop, domprost, en lagfaren stiftssekreterare samt tvenne af Kongl. Maj:t utsedde ledamöter, hvaraf den ene till ordinarie tjänst inom stiftet befördrad prestman, den andre lekman, således trenne prestmän och tvenne lekmän. Det är således uppenbart, att domkapitlen sålunda sammansatta icke äro lämpliga att fullgöra de åligganden i afseende å de allmänna läroverken, som hittills varit åt dem anförtrodda.

Lagförslaget innehåller inga bestämmelser rörande behandlingen af läroverkens angelägenheter, men statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrar i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet, att denna fråga torde böra blifva föremål för särskild pröfning, sedan den nu föreslagna omgestaltningen af stiftsstyrelsen blifvit genomförd. Huru departementschefen tänkt sig läroverkens styrelse böra anordnas för framtiden, derom lemnar han emellertid icke någon fullständigare redogörelse, utan inskränker sig i fråga härom till följande yttrande:

»Då sättet för stiftsstyrelsernas sammansättning vid handläggning af ärenden rörande läroverken icke beröres af lagförslaget, torde någon utredning af för detta ändamål behöfliga kostnader här icke erfordras. Skulle den af komiterade föreslagna formen för dylika ärendens behandling blifva

faststald, kunna dessa kostnader antagas blifva jemförelsevis obetydliga. Men hela denna fråga torde böra blifva föremål för särskild pröfning, sedan den nu föreslagna omgestaltningen af stiftsstyrelsen blifvit genomförd, enär domkapitlen i sin nya form vida mindre än förr lämpa sig till styrelse åtminstone för de allmänna läroverken. Bäst vore naturligtvis, om en sjelfständig öfverstyrelse för nämnda läroverk blefve upprättad. Men framför allt torde det blifva nödvändigt att vidtaga en alldeles ny anordning af de nuvarande profven för erhållande af anställning vid dessa läroverk. Jag har i detta afseende närmast tänkt mig en förändring, sådan som i motiven till förslag till stadga för rikets allmänna läroverk, afgifvet den 13 januari 1891 (sid. 129), förordats. I enlighet dermed skulle alla undervisningsprof afläggas inför en för ändamålet tillsatt kommission i hufvudstaden, hvilken kommission skulle bestå af dels fasta, dels tillfälliga ledamöter. Ett godkändt undervisningsprof skulle gälla öfver hela riket och icke behöfva förnyas för befattning af samma slag och i samma ämnen; vidare skulle dessa prof kunna afläggas icke blott under läseterminerna, utan äfven under ferierna, något som i hufvudstaden lätt låte sig göra, då man der genom särskild öfverenskommelse utan svårighet skulle kunna erhålla behöfligt antal lärjungar. — En sådan anordning af profven skulle enligt komiterades beräkning kräfva en årlig utgift af något öfver 10,000 kronor.»

Häraf synes framgå, att departementschefen anser upprättandet af en sjelfständig öfverstyrelse för de allmänna läroverken såsom ett önskningsmål för framtiden, men att läroverkens angelägenheter tills vidare böra vårdas af stiftsstyrelserna med något förändrad sammansättning, hvarvid dock lärareprofven borde ske inför en kommission i hufvudstaden. Man kan deremot icke af det anförda yttrandet se, huruvida departementschefen anser skolkonsistoriet böra vara sammansatt på det sätt, som af kyrkolagskomitén föreslagits, eller på annat sätt, ej heller hvilka ärenden som borde af skolkonsistoriet handläggas.

Det är alldeles gifvet, att en ny organisation af stiftsstyrelsen oundvikligen måste föranleda förändrade bestämmelser om de allmänna läroverkens styrelse, men denna fråga är af den stora betydelse och af det allmänna intresse, att det föreliggande förslaget till lag om stiftsstyrelse måste betraktas icke blott ur kyrkans, utan ock ur läroverksorganisationens synpunkt. Det är nemligen af vigt att undersöka, på hvilket sätt den föreslagna omorganisationen kan komma att inverka på läroverken, och under hvilka förutsättningar densamma kan från de allmänna läro-

verkens sida synas antaglig eller fördelaktig. Utskottet anser derföre, att motionären egt anledning att fästa Riksdagens uppmärksamhet på denna sida af saken.

Innan utskottet går att till pröfning upptaga motionärens yrkanden, anser sig utskottet böra redogöra för det sätt, hvarpå de allmänna läroverkens styrelse för närvarande är ordnad, samt för de förslag, som framstälts rörande reformer på detta område.

De ärenden, som nu behandlas af konsistorium, äro hufvudsakligen, bedömande af lärareprof och tillsättning af läraretjenster, den disciplinära domsrätten öfver lärarecorpsen samt förvaltning eller tillsyn öfver förvaltningen af läroverkens fonder och åtskilliga andra ekonomiska angelägenheter.

Biskopen har i egenskap af eforus att utöfva en allmän tillsyn öfver läroverken, att bestämma lärotimmar, läseterminernas början och slut samt examensdagar, att utse examensvittnen, att fastställa läsordning och bestämma läroböcker, att göra anmälan om behovet af extra lärare, att förordna extra lärare och vikarier, att bevilja lärare tjänstledighet för högst en termin, att besluta om lärjunges förvisande från läroverket m. m.

Öfverinseendet öfver de allmänna läroverken utöfvas genom eklestistikdepartementets läroverksbyrå. Inom dess verksamhet faller, utom beredande af ärenden för föredragning inför Kongl. Maj:t, inspektion öfver läroverken, anordnande af afgangsexamina och bestämmande af uppgifter för de skriftliga profven i desamma, bearbetning af läroverkens årsberättelser m. m.

En fullständig ombildning af de allmänna läroverkens styrelse ifrågasattes redan år 1848. Dåvarande chefen för eklestistikdepartementet uttalade i ett anförande till statsrådsprotokollet den meningen, att konsistorierna borde skiljas från befattningen med elementarläroverken, och att dessa borde ställas under en särskild för hvarje stift tillsatt eforalstyrelse, hvarjemte för hvarje skola borde inrättas en lokalstyrelse. Eforalstyrelsen ansågs lämpligen kunna bestå af biskopen, domprosten, landshöfdingen eller den han i sitt ställe utsåge, två ledamöter, valde af lärjungarnes föräldrar, rektor vid stiftsstadens läroverk samt en af stiftets skollärare vald ledamot, tillsammans sju personer. För vinnande af nödig enhet och samband mellan de högre undervisningsanstalterna ansåg departementschefen af vigt, att en centralstyrelse för undervisningsverken inrättades,

hvilken under ordförandeskap af departementschefen, då hans öfriga göromål det tilläte, skulle bestå af dels tre ständiga ledamöter, utsedde af Kongl. Maj:t bland personer, som sjelfva lagt hand vid undervisningen, dels tre för ett år i sänder likaledes af Kongl. Maj:t utsedde personer.

Denna departementschefens framställning föranledde emellertid ej till annan Kongl. Maj:ts åtgärd än äskandet af ett mindre anslag till förstärkning af arbetskrafterna inom departementet. Deremot beviljades vid 1856 års riksdag medel för inrättandet af en särskild läroverksbyrå, hvilken sedermera utöfvat en kraftigt ingripande verksamhet för läroverkens utveckling. Men i öfrigt har läroverkens styrelse icke under senare tider undergått någon förändring.

Den stora läroverkskomitén af år 1882 utgick vid behandlingen af dessa frågor från den uppfattningen, att konsistoriernas befattning med läroverkens angelägenheter måste upphöra, samt uttalade såsom sin mening, dels, att konsistorier och eforusembeten ömsesidigt betinga hvarandra, så att om konsistoriernas befattning med läroverken upphörde, äfven biskoparnes sjelfskrifna förmanskap för desamma måste försvinna, dels ock att det icke heller vore befogadt eller ändamålsenligt att bibehålla biskoparne såsom sjelfskrifne ordförande i någon efter nya grunder ordnad kretsstyrelse. Komiterade ansågo emellertid, att nya kretsstyrelser, inrättade i eforats och konsistoriers ställe, icke borde ifrågasättas, utan föreslogo i stället, att läroverkens angelägenheter skulle handläggas af en för hela riket gemensam centralstyrelse och för hvarje läroverk särskildt inrättade lokalstyrelser. I fråga om de senare ansågo komiterade, att väsentlig hänsyn borde tagas till de berättigade önsknningar, hvilka af Riksdagen uttalats om inrymmandet i läroverksstyrelsen af äfven andra element än dem, som representerade lärareyrket, och föreslogo därför, att lokalstyrelserna måtte bestå af en ordförande, utsedd af Kongl. Maj:t, läroverkets rektor, en ledamot, vald af läroverkskollegiet, samt två ledamöter, valda af kommunalstyrelsen i läroverksstaden. Centralstyrelsen åter, som skulle ersätta den nuvarande läroverksbyrå, men erhålla en fristående och sjelfständig ställning, borde utgöras af en chef med beslutanderätt och tvenne ordinarie ledamöter såsom föredragande, och beräknades aflöningen för styrelsens ledamöter jemte underordnade tjänstemän och betjente till 40,000 kronor. Det bör nämnas, att komiterade förklara, att, såvida anledning icke finnes till någon mera genomgripande förändring af läroverkens kretsstyrelser, den nuvarande anordningen af centralstyrelsen torde böra betraktas såsom ganska tillfredsställande och att den möj-

ligen skulle kunna bringas till än högre fullkomlighet genom ändamålsenlig utveckling af den läroverksbyrån redan åliggande inspektionsverksamheten.

Den senast tillsatta kyrkolagskomitén har ansett, att den närmaste ledningen af de allmänna läroverken borde fortfarande tillkomma konsistorium och eforus, och har icke ifrågasatt någon annan förändring än att konsistorium vid behandling af vissa läroverksfrågor skall sammansättas på annat sätt än det annars gällande. Sålunda skulle, när konsistorium har att bedöma prof för lärarebefattning vid allmänt läroverk eller att tillsätta sådan befattning eller att bestämma de läroämnena, i hvilka blifvande lärare bör undervisa, i stället för stiftssekreteraren inträda rektor vid stiftsstadens allmänna läroverk och i stället för den af Kongl. Maj:t förordnade presterlige ledamoten en af Kongl. Maj:t för fem år i sänder dertill förordnad lektor vid stiftsstadens högre läroverk. Läroverkens ekonomiska angelägenheter samt den disciplinära myndigheten öfver lärarepersonalen skulle deremot handhafvas af domkapitlet med den sammansättning, som vore gällande vid kyrkliga ärendens behandling.

Motionären ställer sig på den ståndpunkten, att man för närvarande bör bibehålla stiftsstyrelser för de allmänna läroverken. Han icke blott ser hinder för upprättande af en central skolöfverstyrelse i den betydliga kostnaden därför, utan hyser äfven stora betänkligheter mot en allt för långt drifven centralisering.

Utskottet delar i detta fall motionärens uppfattning och kan för sin del icke obetingadt biträda den nuvarande departementschefens mening, att det vore bäst, om en sjelfständig öfverstyrelse för de allmänna läroverken blefve upprättad.

Den svagaste punkten i afseende å styrelsen öfver de allmänna läroverken ligger i den nu gällande ordningen för lärareprofs afläggande och bedömande. Det synes ock vara hufvudsakligen i detta hänseende som konsistoriernas verksamhet ansetts otillfredsställande från läroverkens synpunkt. För närvarande gäller, att sökande till lärarebefattning är skyldig aflägga undervisningsprof i de till platsen hörande ämnen, äfven om han förut aflagt godkändt prof i samma ämnen, hvilket är betungande såväl för lärarecorpsen som för de bedömande myndigheterna. En förändring i denna skyldighet kan under nuvarande förhållanden svårligen ske, då

olika grunder för bedömandet måste göra sig gällande hos de särskilda konsistorierna och således en rättvis jmförelse mellan de sökande icke vore möjlig på grund af vitsord från olika konsistorier. Läroverkskomitén af 1882 ansåg, att den obligatoriska profårskursen lemnade tillfälle att bilda sig ett säkrare omdöme om lärarens kompetens för lärarekallet än det, som kunde vinnas genom att åhöra blott ett par timmars lärareprof, och att sökande därför väl borde ega rättighet, men ej skyldighet att genom inför vederbörande domkapitel aflagdt undervisningsprof styrka sin skicklighet. Utskottet tror dock ej, att saken dermed vore hjälpt, ty då en sökande till ordinarie lärarebefattning säkerligen i de flesta fall skulle vilja genom undervisningsprof styrka den utbildning i lärarekallet, han förvärfvat genom tjenstgöring efter profårets slut, qvarstode alltid den olägenheten, att ett prof, aflagdt inom ett stift, icke vore fullt jmförligt med ett prof, aflagdt inom ett annat stift.

Den af Kongl. Maj:t den 6 juni 1890 tillsatta komitén för utarbetande af ny läroverksstadga uttalade såsom sin mening, att alla undervisningsprof borde afläggas inför en för ändamålet tillsatt kommission i hufvudstaden och att ett inför kommissionen aflagdt undervisningsprof skulle gälla för hela riket. Såsom ofvan anförts, har departementschefen ansett detta förslag böra godkännas.

Motionären har likaledes ansett, att lärareprof icke vidare borde afläggas inför konsistorierna, på sätt hittills egt rum. Han har emellertid ansett, att det blefve allt för betungande för hufvudstadens skolor, om alla lärareprof skulle afläggas derstädes, en åsigt, som äfven uttalades af 1882 års läroverkskomité, och har därför tänkt sig, att prof skulle kunna få afläggas i Stockholm, Göteborg, Upsala och Lund, och att Kongl. Maj:t skulle kunna därför utfärda sådana bestämmelser, att likformighet i betygen kunde åstadkommas.

Utskottet kan icke för sin del bedöma, i hvilken mån undervisningsprofvens förläggande uteslutande till en kommission i hufvudstaden skulle medföra olägenhet för dervarande skolor, och vågar därför icke uttala något bestämdt omdöme, huruvida lärareprofven böra afläggas endast på ett ställe eller på flera ställen. Men i öfrigt anser utskottet, att den af 1891 års skolkomité föreslagna anordningen är i alla afseenden tillfredsställande och att den beräknade kostnaden därför af något öfver 10,000 kronor icke bör kunna lägga hinder i vägen för dess genomförande.

Då emellertid departementschefen bestämdt uttalat sin anslutning till det berörda förslaget, anser utskottet anledning icke förefinnas för

Riksdagen att hos Kongl. Maj:t göra någon framställning angående sättet för lärareprofs afläggande.

Om man bortser från anordnandet och bedömandet af lärareprofven samt tillsättningen af lärarebefattningarna, synes erfarenheten icke gifva anledning till några väsentliga klagmål öfver det sätt, hvarpå konsistorier och eforer handlagt de allmänna läroverkens angelägenheter. Å andra sidan lär icke något starkare behof af en skolöfverstyrelse hafva gjort sig gällande, då läroverksbyrån inom ecklesiastikdepartementet visat sig kunna utöfva en verksam och gämlig kontroll öfver läroverken. Utskottet anser därför, att en skolöfverstyrelse icke under nuvarande förhållanden bör ifrågasättas, helst kostnaden därför, som icke komme att inskränka sig till beloppet af den föreslagna aflöningsstaten, 40,000 kronor, är ganska afsevärd. Dervid utgår utskottet jemväl från den öfvertygelse, att en stark centralisation icke är önskvärd på detta område. Det kan icke vara någon fördel, om alla statens läroverk blifva liksom stöpta i samma form. Det är säkerligen till större fördel både för de särskilda läroverken och för undervisningsväsendet i dess helhet, om desamma kunna inom skollagens gränser få verka och utveckla sig med en viss grad af frihet, dock alltid öfvervakad och reglerad af sakkunnige och för skolan intresserade personer.

Redan år 1848 uttalades af dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, på sätt motionären anført, att billighet och undervisningens sanna gagn kräfde, att föräldrarna eller sådana personer, som med dem dela intressen, äfven finge någon delaktighet i den närmaste ledningen af läroverkens angelägenheter. Samma års Riksdag anhöll hos Kongl. Maj:t, att vid en ny reglering af elementarläroverken sådan förändring i deras styrelse måtte vidtagas, att sakkunnige personer utom ecklesiastikstaten deruti måtte kunna intagas. Yrkanden i samma rigtning hafva sedermera ofta framkommit såväl inom som utom Riksdagen. Särskildt uttalar sig 1882 års läroverkskomité för intagande i de föreslagna lokalstyrelserna af tvenne ledamöter, utsedda af kommunalstyrelse. Det af motionären i samma syfte gjorda yrkandet anser utskottet fullt befogadt. Ett intagande i skolornas stiftsstyrelser af bildade personer utom presterskapets och skolmännens krets skulle enligt utskottets tanke i mer än ett afseende verka gagnande för skolan. Och skolans verksamhet skulle blifva föremål för ett lifligare intresse hos allmänheten, om målsmän för densamma finge något

inflytande på läroverkens styrelse. Att kyrkolagskomitén icke vidrört denna fråga, kan förklaras deraf, att komitén ansett, att lärareprofvens bedömande fortfarande borde tillhöra stiftsstyrelsen. I sådant fall må man erkänna, att, då härför erfordras verklig fackkunskap, det icke gerna varit möjligt att åt kommunalmyndigheter uppdraga tillsättandet af ledamöter i skolkonsistoriet, men om detta åliggande upphör, bortfaller också hindret för genomförandet af motionärens yrkande. Motionären anser lämpligast, att konsistorierna vid skolärendens behandling komme att bestå af biskopen, en af Kongl. Maj:t förordnad skolrektor, en annan likaledes af Kongl. Maj:t förordnad skolman och tvenne ledamöter, valda för fem år i sänder, den ena af stiftsstadens kommunalstyrelse och den andre af länets landsting, hvarmed väl lärar böra förstås det landsting, inom hvars område stiftsstadens är belägen. Ehuru utskottet emot detta förslag icke har något väsentligt att erinra, anser utskottet icke lämpligt, att ett så detaljeradt uttalande göres, men anser emellertid, att Riksdagen bör uttala såsom sin mening, att i skolkonsistorierna böra intagas personer, valda af kommunala myndigheter.

Då det icke synes förefinnas något skäl, hvarför en del skolärenden skulle handläggas af det med afseende å kyrkliga angelägenheter sammansatta domkapitlet, hyser utskottet i olikhet med kyrkolagskomitén den uppfattningen, att *alla* skolärenden måtte från de nuvarande domkapitlet öfverflyttas å de nybildade skolkonsistorierna.

Då den af af utskottet förordade sammansättningen af skolkonsistorierna icke bör ifrågakomma under annan förutsättning, än att dels en lag om stiftsstyrelse i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts proposition kommer till stånd, dels ock lärareprofven komma att ske inför särskildt tillsatt kommission, lärar en framställning i ämnet endast kunna ske under ett dylikt vilkor.

Utskottet får därför hemställa,

att Andra Kammarerna måtte för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes, — derest en lag om stiftsstyrelse i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts till innevarande Riksdag aflättna proposition blifver antagen och fastställd, och under förutsättning att lärareprof för anställning vid de allmänna läroverken komma att ega rum inför särskildt förordnad kommission —, taga

i öfvervägande, huruvida icke i de allmänna läroverkens stiftsstyrelser, skolkonsistorierna, böra ingå af kommunala myndigheter valda ledamöter, samt till Riksdagen inkomma med den framställning, som med anledning deraf kan blifva erforderlig.

Stockholm den 7 april 1893.

På utskottets vägnar:

G. F. ÖSTBERG.
